

Struktura społeczno-gospodarcza obszarów problemowych w Unii Europejskiej i Polsce w świetle unijnej polityki regionalnej*

Socio-economic structure of problem areas in the European Union and Poland in the light of EU regional policy

PAWEŁ CHURSKI

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM,
61-701 Poznań, ul. Fredry 10;
e-mail: chur@amu.edu.pl

Zarys treści: Przedmiotem analizy są obszary problemowe w państwach członkowskich Unii Europejskiej (UE) i w Polsce wyznaczone na podstawie kryteriów określonych w założeniach polityki regionalnej UE. Przeprowadzona analiza pozwala określić podobieństwa i różnice struktury społeczno-gospodarczej obszarów problemowych w Polsce i w Unii Europejskiej oraz ocenić trafność kryteriów statystycznych stosowanych do ich wyznaczania.

Słowa kluczowe: obszary problemowe, polityka regionalna, struktura społeczno-gospodarcza, jednostki NUTS-NTS.

Wstęp

Zróznicowanie społeczno-gospodarcze krajów członkowskich UE utrzymuje się pomimo wielu działań podejmowanych ze strony Komisji Europejskiej. Stopień dysproporcji w rozwoju ekonomicznym jest wyższy na poziomie lokalnym i regionalnym niż krajowym. Na fakt ten zwrócono uwagę już w Pierwszym Raporcie na temat Spójności Ekonomicznej i Społecznej opracowanym przez Komisję Europejską w 1996 roku (First Cohesion..., 1996). W celu zmniejszenia tych dysproporcji podejmuje się działania w ramach unijnej polityki regionalnej. Jednym z nich jest skoncentrowane wsparcie obszarów najslabiej rozwiniętych, które określa się mianem obszarów problemowych poszczególnych celów polityki regionalnej. Podstawową trudnością przy wyznaczaniu obszarów problemowych jest dobór odpowiednich kryteriów statystycznych, które

pozwoła na identyfikację obszarów o niskim poziomie rozwoju, z poważnymi problemami strukturalnymi.

Dotychczasowe działania podejmowane w ramach polityki regionalnej UE nie przynoszą jednak w pełni oczekiwanych efektów (Bachtler i Turok, red., 1997; Paraskevopoulos, 2001; Tondl, 2001a, b; Maura, 2002; Moussis, 2002; General Report on the Activities..., 2002; Yin i inni, 2003). W drugim raporcie na temat Spójności Ekonomicznej i Społecznej (Second Report on Economic..., 2001) Komisja Europejska stwierdza, że dysproporcje ekonomiczne pomiędzy obecnymi państwami członkowskimi pomimo silnych tendencji do zbieżności, wciąż się utrzymują. Zmniejszeniu uległy natomiast różnice na poziomie regionów, jednak zmiany te są o wiele mniejsze niż zakładano.

Podjęcie przez UE w październiku 2002 r. w Brukseli decyzji o poszerzeniu składu członkowskiego o dziesięć nowych państw, w tym o Polskę oraz zakończenie negocjacji akcesyjnych z państwami kandydującymi w grudniu 2002 roku w Kopenhadze tworzy całkowicie nowe uwarunkowania dla unijnej polityki regionalnej (Amin, 1999; Manzocchi, red., 2002; Maile, 2002; Maura, 2002). Planowane rozszerzenie UE oznacza przyjęcie krajów i regionów biedniejszych niż obecnie znajdujące się we Wspólnotach. W rezultacie ponad dwukrotnie wzrośnie liczba mieszkańców obszarów problemowych unijnej polityki regionalnej oraz w sposób bardzo znacząco pogłębią się dysproporcje ekonomiczne, i to zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym. Istotnym według J.Borkowskiego (2003, s.155) „...statystycznym efektem rozszerzenia będzie również obniżenie średniego unijnego poziomu PKB *per capita* aż

o 18,0%, a tym samym relatywna poprawa pozycji regionów obecnej UE, które staną się statystycznie bardziej zamożne...”. Fakty te potwierdzają powszechną opinię, że zbliżające się rozszerzenie UE będzie stanowiło największe, dotychczas wyzwanie dla unijnej polityki regionalnej. Z pewnością doprowadzi to do zmiany zasad tej polityki, w tym kryteriów wyznaczania obszarów problemowych po roku 2006, tj. w nowym okresie programowania budżetu UE¹.

Celem niniejszej pracy jest analiza i porównanie rozkładu przestrzennego obszarów problemowych oraz ich struktury społeczno-gospodarczej w państwach członkowskich UE i w Polsce. Analiza obejmuje obszary problemowe wyróżnione na podstawie aktualnie obowiązujących kryteriów unijnej polityki regionalnej określonych przez Komisję Europejską.

W postępowaniu badawczym podejmuje się próbę odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki jest rozkład przestrzenny obszarów problemowych unijnej polityki regionalnej w państwach członkowskich UE i w Polsce ?
2. Jaki jest charakter struktury społeczno-gospodarczej obszarów problemowych w układzie jednostek NUTS 2 i NUTS 3 w UE oraz jednostek NTS 2 i NTS 3 w Polsce ?
3. Jakie występują podobieństwa i różnice struktury społeczno-gospodarczej obszarów problemowych w Polsce i w UE ?
4. Które elementy struktury społeczno-gospodarczej obszarów problemowych w Polsce wchodzą w zakres unijnej polityki regionalnej ?

Kryteria wyznaczania obszarów problemowych unijnej polityki regionalnej

Obszary problemowe unijnej polityki regionalnej wyznaczone są na podstawie kryteriów statystycznych przyporządkowanych do poszczególnych celów tej polityki określanych w danym okresie programowania (Beutel, 2002). Przyjęte przez Radę Europejską wskaźniki statystyczne oraz ich wartości modelowe pozwalają, przy zastosowaniu metody klasyfikacji wzorcowej, na wyróżnienie obszarów charakteryzujących się najniższym poziomem rozwoju, zacofanych i stagnujących, na terenie których koncentrują się negatywne społecznie konsekwencje przemian gospodarczych. Wyznaczone w ten sposób obszary noszą nazwę obszarów problemowych odpowiedniego celu polityki regionalnej UE. W bieżącym okresie programowania polityki regionalnej UE 2000-2006 obszary problemowe wyznacza się w układzie następujących celów (Council Regulation No 1260..., 1999; Tym i inni, 1998; Churski, 2002).

Cel 1 – aktywizacja obszarów zacofanych w rozwoju społeczno-gospodarczym – jest nadal najważniejszym celem polityki regionalnej UE. Identyfikacja obszarów problemowych tego celu prowadzona jest na poziomie NUTS 2² i obejmuje:

- obszary, których poziom PKB na 1 mieszkańca utrzymuje się poniżej 75% średniej UE według danych z trzech ostatnich lat dostępnych 26 marca 1999 roku (Szczyt w Berlinie), tj. w latach 1994, 1995, 1996;
- obszary zamorskie Francji, Azory, Wyspy Kanaryjskie, Madera;

- wybrane regiony Austrii, Finlandii oraz Szwecji objęte dotychczas Celem 6, tj. wsparciem rozwoju obszarów o wyjątkowo niskiej gęstości zaludnienia;
- obszary objęte działaniem programu PEACE w Północnej Irlandii;
- obszary Szwecji wskazane w Protokole 6 aneksu do Traktatu o Akcesji Szwecji do UE.

Obszary, które przestają spełniać powyższe kryteria przez okres przejściowy (6-7 lat) mogą jeszcze korzystać z środków finansowych tego celu.

Cel 2 - wsparcie przemian społeczno-ekonomicznych na obszarach wykazujących problemy strukturalne. Wyróżnia się kilka rodzajów obszarów problemowych:

Obszary przemysłowe to obszary poziomu NUTS 3 spełniające trzy kryteria:

- średnia poziom stopy bezrobocia z trzech ostatnich lat powyżej średniej UE;
- udział zatrudnionych w przemyśle równy lub wyższy od średniej UE we wszystkich latach od 1985 roku;
- spadek zatrudnienia w przemyśle od 1985 roku.

Obszary rolnicze to obszary poziomu NUTS 3 spełniające dwa z czterech kryteriów:

- gęstość zaludnienia poniżej 100 osób na 1 km² lub udział zatrudnionych w rolnictwie równy lub wyższy od dwukrotnej wartości średniej w UE w każdym roku od 1985;

- średni poziom stopy bezrobocia powyżej średniej UE w ostatnich trzech latach lub spadek liczby ludności od 1985 roku.

Obszary miejskie to obszary gęsto zaludnione spełniające dodatkowo jeden z warunków:

- udział bezrobocia długotrwałego w strukturze bezrobotnych wyższy od średniej UE;
- wysoki poziom ubóstwa z uwzględnieniem złych warunków mieszkaniowych;
- zaznaczające się pogorszenie warunków środowiska naturalnego;
- wysoki poziom przestępstw;
- niski poziom wykształcenia ludności.

Obszary zależne od rybołówstwa. Są to obszary na wybrzeżach, w których udział zatrudnionych w rybołówstwie jest znaczący a restrukturyzacja tego sektora prowadzi do spadku liczby zatrudnionych.

Obszary inne - wyróżnione na podstawie następujących kryteriów:

- obszary graniczące z terenami objętymi Celem 1 lub obszarami przemysłowymi i rolniczymi objętymi Celem 2,
- obszary rolnicze wykazujące cechy starości demograficznej lub o zmniejszającym się rynku pracy w rolnictwie,
- obszary dotknięte poważnymi problemami strukturalnymi lub wysokim poziomem bezrobocia spowodowanego restrukturyzacją jednego lub więcej przedsiębiorstw rolniczych, przemysłowych lub usługowych.

Obszary, które przestają spełniać powyższe kryteria przez okres przejściowy (6 lat) mogą jeszcze korzystać z środków finansowych tego celu.

Cel 3 – wspieranie działań w regionach nie uwzględnionych w zakresie Celu 1 i 2, a dotyczących adaptacji i modernizacji ich systemów edukacyjnych, szkoleniowych i zatrudnienia. Są to działania koncentrujące uwagę i środki na modernizacji rynków pracy. W tym przypadku nie określono kryteriów statystycznych wyznaczających obszary problemowe.

Rozkład przestrzenny obszarów problemowych

Analiza rozkładu przestrzennego obszarów problemowych w tym artykule obejmuje: (1) państwa członkowskie UE - na obszarze których realizowana jest unijna polityka regionalna, (2) Polskę – wyznaczono hipotetyczne obszary problemowe stosując obecnie obowiązujące w Unii kryteria statystyczne.

Rozkład przestrzenny obszarów problemowych w państwach członkowskich Unii Europejskiej

Klasyfikacja obszarów problemowych unijnej polityki regionalnej w latach 2000-2006 przeprowadzona zgodnie z powyższymi kryteriami została zaakceptowana przez Komisję Europejską w 1999 r. Wszystkie dokumenty w tej sprawie wraz z wykazem obszarów problemowych opublikowano w Official Journal of the European Communities (1999, 2000). Rozkład przestrzenny wydzielonych jednostek terytorialnych na terenie państw członkowskich UE analizuje się w układzie odpowiadającym celom wspólnotowej polityki regionalnej w okresie 2000-2006, w przypadku

których założono koncentrację przestrzenną działań i określono kryteria wyznaczania obszarów problemowych.

Wsparcie dla obszarów problemowych Celu 1 jest priorytetem unijnej polityki regionalnej. Z ogólnego budżetu Funduszy Strukturalnych w wysokości 195 mld EURO na lata 2000-2006 ponad 2/3 (tj. więcej niż 135 mld EURO) przeznaczono na finansowanie projektów realizowanych na tych obszarach. Obszary problemowe „zacołane w rozwoju społeczno-gospodarczym”, identyfikowane na podstawie kryterium poziomu PKB na 1 mieszkańca poniżej 75% średniej unijnej, zdaniem Komisji Europejskiej charakteryzuje najniższy poziom zainwestowania, wysokie bezrobocie, braki w sektorze usług zarówno dla biznesu, jak i ludności oraz niedorozwinięta infrastruktura (Beutel, 2002). Do tej kategorii zaliczono 56 jednostek NUTS 2. Występują one we wszystkich państwach członkowskich Unii z wyjątkiem Belgii, Danii, Luksemburga oraz Holandii, obejmując (Commission Decision 1999/502/EC):

- całą Grecję,
- większość Hiszpanii i Portugalii,
- południowe Włochy,
- północno-zachodnią Irlandię,
- wschodnie landy Niemiec (z wyjątkiem Berlina),
- pojedyncze regiony Wielkiej Brytanii i Austrii,
- słabo zaludnione obszary północnej Szwecji i Finlandii,
- regiony peryferyjne: terytoria zamorskie Francji, Wyspy Kanaryjskie, Azory i Madere.

Łączna liczba mieszkańców tych obszarów stanowi blisko 22% ogólnej liczby mieszkańców Wspólnot. Największy udział w wykorzystaniu środków Funduszy Strukturalnych przeznaczonych na wsparcie w ramach Celu 1 ma Hiszpania (30,0%), Włochy (17,0%) oraz Grecja (16,5%). „Nowym” istotnym obszarem problemowym w Europie są wschodnie landy Niemiec, których poziom rozwoju gospodarczego pomimo istotnego wsparcia zarówno ze strony budżetu Federalnego, jak i UE nadal jest bliższy regionom Europy Środkowo-Wschodniej niż Europy Zachodniej.

W ramach Celu 2 polityki regionalnej UE współfinansuje proces rewitalizacji obszarów przemysłowych, rolniczych, miejskich, zależnych od rybołówstwa oraz innych, których dalszy rozwój ekonomiczny został spowolniony w konsekwencji braku dostosowania do zmieniającej się sytuacji gospodarczej. Obszary problemowe Celu 2 spełniają rolę uzupełniającą w stosunku do Celu 1, dlatego wyróżnia się je przede wszystkim w państwach członkowskich o relatywnie wyższym poziomie rozwoju gospodarczego. Na współfinansowanie projektów zgłaszanych z obszarów problemowych Celu 2 w okresie 2000-2006 przeznaczono 22,5 mld EURO, tj. 11,5% ogólnego budżetu Funduszy Strukturalnych. Wsparciem objęto wszystkie państwa członkowskie z wyjątkiem Grecji, Irlandii i Portugalii. Mieszkańcy tych obszarów problemowych stanowią 18,0% ogólnej liczby ludności UE. Największa pomoc udzielana jest regionom Francji (27,0%), Wielkiej Brytanii (21,0%) i Niemiec (15,5%). Należy podkreślić, że omawiane obszary, ze względu na swój wyższy poziom rozwoju, mają ograniczoną możliwość korzystania z pomocy Funduszu Spójności. O pomoc z tego źródła może ubiegać się jedynie kilka

hiszpańskich obszarów problemowych Celu 2. Rozkład przestrzenny obszarów problemowych Celu 2 analizuje się w układzie rodzajów wyróżnionych przez Komisję Europejską na poziomie jednostek NUTS 3 oraz jednostek terytorialnych spełniających kryteria statystyczne Celu 2 unijnej polityki regionalnej znajdujących się w granicach jednostek NUTS 3 (Official Journal of European Communities, 1999; 2000):

Obszary przemysłowe - obejmują 10 pełnych oraz 65 niepełnych jednostek NUTS 3, tj. takich w granicach, których występują jednostki niższego szczebla podziału terytorialnego spełniające kryteria przemysłowych obszarów problemowych. Ludność tych obszarów stanowi 8,5% ogółu mieszkańców UE. Przemysłowe obszary problemowe Celu 2 pokrywają się z terenami tych tradycyjnych okręgów przemysłowych Europy, których nie objęło wsparcie w ramach Celu 1: m.in. w krajach Beneluksu, północnej Francji, zachodniej części Niemiec, północno-zachodniej Hiszpanii. Należą do nich również okręgi nowoczesnego przemysłu, np. Barcelona i Turyn, w których pomimo korzystnych przemian struktury gospodarki utrzymuje się wysoki poziom bezrobocia.

Obszary rolnicze - obejmują 7 pełnych oraz 69 niepełnych jednostek NUTS 3. Tereny te zamieszkuje 5,2% ludności UE. Są to przede wszystkim regiony rolnicze Francji, północno-wschodniej Hiszpanii, środkowej Finlandii oraz pojedyncze jednostki terytorialne pozostałych państw członkowskich, które nie korzystały z środków Funduszy Strukturalnych Celu 1.

Obszary miejskie - w bieżącym okresie programowania unijnej polityki regionalnej 2000-2006 wyróżniono 83 miejskie obszary problemowe. Są to

zarówno europejskie stolicy (m.in. Londyn, Bruksela, Rzym, Wiedeń) jak również mniejsze ośrodki miejskie głównie Francji, Wielkiej Brytanii i Włoch. Kryteriów miejskich obszarów problemowych nie spełniają miasta w Szwecji, Danii, Holandii, Hiszpanii, Portugalii i Grecji oraz Irlandii. Należy podkreślić, że jedynie 1,9% ludności UE mieszka na obszarach zaliczonych do tego rodzaju obszarów problemowych.

Obszary zależne od rybołówstwa - to 27 jednostek NUTS 3 w granicach których występują obszary nadmorskie o znacznym udziale rybołówstwa w zatrudnieniu. Obszary problemowe tego rodzaju wyróżniono we Francji (na wybrzeżu Atlantyku i Morza Śródziemnego), w Wielkiej Brytanii i w Danii (wybrzeże Morza Północnego) oraz we Włoszech (wybrzeże Adriatyku). Udział mieszkańców tych obszarów w ogólnej liczbie ludności UE jest bardzo niski (0,3%).

Obszary inne - obejmują 17 pełnych oraz 274 niepełne jednostki NUTS 3. Tereny te zamieszkuje 2,1% mieszkańców UE. Obszary tego rodzaju wyróżnia się we wszystkich państwach członkowskich z wyjątkiem Grecji, Portugalii i Irlandii. W czterech państwach (Francja, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy), niektóre regiony spełniają więcej niż jedno kryterium stawiane takim obszarom problemowym, co zwiększa ich możliwość ubiegania się o środki Funduszy Strukturalnych.

Obszary problemowe unijnej polityki regionalnej w Polsce

Planowane na maj 2004 r. wejście Polski do UE zakończy okres przedakcesyjny. Członkostwo naszego kraju we Wspólnocie Europejskiej będzie oznaczało m.in. objęcie naszego kraju wsparciem z Funduszy

Strukturalnych i Funduszu Spójności przy zachowaniu zasad unijnej polityki regionalnej.

Próbie wyznaczenia obszarów problemowych wspólnotowej polityki regionalnej w Polsce zgodnie z założeniami UE prowadzi się w układzie jednostek NTS³ przy zastosowaniu kryteriów statystycznych określonych w celach tej polityki na lata 2000-2006 (Council Regulation No 1260/1999):

Obszary problemowe Celu 1 (wsparcie rozwoju i restrukturyzacja gospodarki) identyfikuje się w układzie NTS 2 (województwa) na podstawie wartości PKB na 1 mieszkańca (PPS) wyrażonej w % do średniej Unii Europejskiej (według stanu z dnia 31 grudnia 1998 r.). Wszystkie regiony o wartości wskaźnika poniżej 75% średniej unijnej (tj. 15 159,8 USD na 1 mieszkańca) są traktowane jako obszary problemowe Celu 1. Uwzględniając wartości wskaźnika PKB na 1 mieszkańca (PPS) w poszczególnych jednostkach NTS 2 wszystkie polskie województwa spełniają obecnie to kryterium i powinny być po wejściu Polski do UE objęte wsparciem finansowym ze środków Funduszy Strukturalnych. Objęcie wszystkich województw wsparciem w ramach Celu 1 jest równoznaczne z brakiem możliwości ubiegania się o wsparcie w ramach pozostałych celów. Należy jednak podkreślić, że rozszerzenie UE o 10 nowych państw członkowskich spowoduje obniżenie wartości wskaźnika średniego poziomu PKB na 1 mieszkańca w całej Wspólnocie z 22 603 do 19 661 EURO (według danych z 2000 r.). W rezultacie liczba regionów obecnej Unii poniżej 75% PKB *per capita* zmaleje z 56 do 30, jednakże ogólna liczba najuboższych regionów w nowej rozszerzonej Unii wzrośnie do 67, a liczba ludności zamieszkującej takie obszary wzrośnie z 68 do 137

mln (Second Progress Report on the Economic..., 2003). Oznacza to konieczność wprowadzenia zmian w zasadach unijnej polityki regionalnej w kolejnym okresie programowania, tj. w latach 2007-2013. Jak wynika z toczącej się na forum UE dyskusji zmiany te będą zmierzały do ograniczenia liczby regionów objętych wsparciem z Funduszy Strukturalnych. Planowane zmiany mają zmierzać do zmniejszenia pomocy na poziomie jednostek NUTS 2 i większej jej koncentracji na poziomie jednostek NUTS 3. Tym samym zasadne jest rozpatrzenie, w jakim stopniu polskie podregiony (jednostki NUTS 3) spełniają kryteria stawiane unijnymi obszarami problemowymi Celu 2 w okresie 2000-2006 (Council Regulation No 1260/1999):

Obszary problemowe Celu 2 (wsparcie przemian społeczno-gospodarczych na terenach wykazujących problemy strukturalne) są identyfikowane w układzie NUTS 3 przy zastosowaniu wybranych wskaźników społeczno-gospodarczych określonych przez Komisję Europejską i dostępnych w zasobach informacyjnych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie. Ze względu na brak danych statystycznych oraz niejednoznaczność kryteriów unijnych delimitacja obszarów problemowych Celu 2 jest ograniczona i sprowadza się do wyznaczenia obszarów problemowych: przemysłowych i rolniczych.

Obszary przemysłowe - spełniają jednocześnie trzy kryteria:

- poziom stopy bezrobocia powyżej średniej UE według stanu w czerwcu 2000 r. (tj. 8,2%);
- udział pracujących w przemyśle równy lub wyższy od średniej UE według stanu we wrześniu 1999 r. (tj. 28,3%);

- spadek liczby pracujących w przemyśle w latach 1997-1999.

Uwzględniając powyższe wskaźniki wyróżniono 18 obszarów problemowych spełniających kryteria stawiane terenom przemysłowym (ryc. 1). Tworzą one zwarty pas od południowej Polski poprzez zachodnią część kraju, aż do podregionów północnych. Wyróżniony obszar ma trzy enklawy: miasto Wrocław i podregion wrocławski, miasto Poznań oraz podregion miast Gdańsk-Sopot-Gdynia. Poza tym zwartym układem występuje tylko jeden podregion miasta Łodzi. Wyróżnione obszary problemowe obejmują większość największych polskich okręgów przemysłowych, w tym przemysłu wydobywczego, ciężkiego i włókienniczego, podlegających intensywnej restrukturyzacji, w których występuje kumulacja negatywnych społecznie konsekwencji transformacji – np. Górnośląski Okręg Przemysłowy, okręg wałbrzyski, okręg łódzki (Stryjakiewicz, 1999).

Obszary rolnicze - identyfikacja obszarów rolniczych zgodnie z obecnie obowiązującymi kryteriami UE może być prowadzona w dwóch układach różniących się wskaźnikami statystycznymi. Zgodnie z tą zasadą wyróżniono dwa układy obszarów rolniczych:

1. gęstość zaludnienia poniżej 100 osób na 1 km² według stanu na 31 grudnia 1999 r. i spadek liczby ludności w latach 1997 – 1999.

Powyższe kryteria spełnia zaledwie siedem podregionów wschodniej i centralnej Polski. Tworzą one zwarty obszar obejmujący centralną i północną część “ściany wschodniej” oraz tereny rolnicze północnego Mazowsza i wschodniej części Ziemi Łódzkiej. Rozkład przestrzenny tych

jednostek odpowiada w dużym stopniu rolniczym obszarom problemowym wyznaczonym przez J.Bańskiego (2001) - rycina 2.

2. udział pracujących w rolnictwie równy lub wyższy dwukrotnej wartości średniej UE według stanu we wrześniu 1999 r. (tj. 9,6%) oraz średni poziom stopy bezrobocia powyżej średniej Unii Europejskiej według stanu w czerwcu 2000 r. (tj. 8,2%).

Zastosowanie powyższego kryterium pozwala uznać całą Polskę z wyjątkiem głównych aglomeracji za rolnicze obszary problemowe Celu 2. W konsekwencji wyróżnione obszary w pełni pokrywają zasięgi przestrzenne rolniczych obszarów problemowych wyróżnianych przez R.Kulikowskiego (1987, 1992) oraz J.Bańskiego (1999 i 2001).

Porównując uzyskane układy rolniczych obszarów problemowych należy stwierdzić, że układ 2 jest dla Polski bardziej korzystny z punktu widzenia liczby jednostek, które będą mogły ubiegać się o wsparcie finansowe z środków Funduszy Strukturalnych.

Obszary problemowe a poziom rozwoju społeczno-gospodarczego

W celu określenia charakteru społeczno-gospodarczego wydzielonych obszarów problemowych przeprowadzono analizę zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie jednostek NUTS 2/NTS 2 i NUTS 3/NTS 3 w państwach UE oraz w Polsce. Przyjęte założenie dotyczące analizy regionów i podregionów Wspólnot i Polski przy użyciu tego samego zestawu wskaźników stało się poważnym ograniczeniem. Zasoby danych EUROSTAT zawarte w Bazie

Danych REGIO oraz w Regions Yearbook of EU 2001 uwzględniają informacje dotyczące zarówno państw członkowskich, jak również 12 państw kandydujących do UE. Niestety w wielu przypadkach dane dotyczące regionów i podregionów w Polsce są niepełne. Uzupełnienie tych informacji danych GUS jest niemożliwe ze względu na różnice co do zakresu i rodzaju zbieranych informacji statystycznych. Brak danych dla Polski oraz brak ciągłości informacji w układach 207 jednostek NUTS 2 oraz 1089 jednostek NUTS 3 w państwach Unii dość istotnie ograniczył liczbę i rodzaj wskaźników statystycznych przyjętych do analizy.

Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie jednostek NUTS 2 i NTS 2

W charakterystyce zróżnicowania poziomu społeczno-gospodarczego regionów UE i Polski oparto się na analizie 27 wskaźników statystycznych w układzie 207 jednostek NUTS 2 i 16 NTS 2 (łącznie 223 jednostki terytorialne). Zestaw wskaźników został opracowany na podstawie danych dostępnych w Bazie Danych EUROSTAT REGIO. Przy wyborze wskaźników korzystano z wniosków i rekomendacji odnoszących się do kryteriów statystycznych używanych w obecnym okresie programowania polityki regionalnej, zawartych w raporcie przygotowanym dla Parlamentu Europejskiego (Tym i inni, 1998). Uwzględniając kryterium merytoryczne wskaźniki te można podzielić na trzy grupy:

- 1) demografia,
- 2) rynek pracy,
- 3) gospodarka.

Macierz obserwacji $m \times p$ (gdzie m - oznacza liczbę jednostek, a p - liczbę cech) ma wymiary 223×27 . Na podstawie macierzy danych określono macierz korelacji stopnia 27, z której wyprowadzono wektory charakterystyczne stanowiące podstawę transformacji zmiennych wyjściowych w nowe zmienne - składowe główne.

W dalszej analizie wzięto pod uwagę dwie pierwsze składowe główne, które wyjaśniają 40,6% zmienności ogólnej. Składowa pierwsza V_1 objaśnia 27,6% zmienności ogólnej i wykazuje istotny związek ($r > |0,7071|$) z 6 zmiennymi oryginalnymi (tab. 1). Na podstawie siły związków korelacyjnych składowej pierwszej ze zmiennymi oryginalnymi określono ją jako składową niezrównoważonego rynku pracy. Regionom (jednostkom NUTS 2/NTS 2) o wysokim poziomie bezrobocia (w tym bezrobocia obejmującego najmłodsze grupy wiekowe osób w wieku produkcyjnym) odpowiadają najwyższe, dodatnie wartości tej składowej. Są to obszary o najniższym udziale osób zatrudnionych w niepełnym czasie pracy, tym samym wykazujące brak cech współczesnego elastycznego rynku pracy. Jednocześnie regiony te charakteryzuje niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego mierzony wskaźnikiem wartości PKB na 1 mieszkańca. Najwyższe wartości składowej V_1 występują we wszystkich polskich województwach, wszystkich regionach Grecji (z wyjątkiem Notio Aigaiou), w większości regionów Hiszpanii oraz południowych Włoch (ryc. 3). Niezrównoważony rynek pracy charakterystyczny jest również dla regionów północnej Hiszpanii i Portugalii, środkowych Włoch, większości regionów Finlandii, wschodnich Niemiec oraz niektórych regionów Francji. Odmienna sytuacja występuje na pozostałych obszarach o się niskich,

ujemnych wartościach składowej V_1 . Są to obszary z relatywnie bardziej zrównoważonym, elastycznym rynkiem pracy, na wyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Najlepsza sytuacja w tym zakresie występuje w krajach Beneluksu, Danii oraz południowej Anglii i Irlandii.

Druga składowa V_2 wyjaśnia 13,0% zmienności ogólnej cech wyjściowych i wykazuje istotny związek z 2 zmiennymi wyjściowymi (tab. 1). Na podstawie analizy związków korelacyjnych interpretuje się ją jako składową starości demograficznej. Regiony państw członkowskich Unii Europejskiej oraz województwa w Polsce o wysokich wartościach tej składowej cechują się wysokim udziałem najstarszych grup wiekowych przy jednoczesnym relatywnie niskim udziale najmłodszych roczników; przykładami są tu regiony północnych Włoch i Hiszpanii (ryc. 4). Ujemne wartości składowej V_2 odpowiadają regionom nie wykazującym cech starości demograficznej, posiadającym lepsze perspektywy rozwoju przy uwzględnieniu uwarunkowań demograficznych. Są to m.in. wszystkie regiony Polski i Irlandii, regiony północnej i centralnej Portugalii, wschodniej Holandii, czy też północnej Finlandii.

Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie jednostek NUTS 3 i NTS 3

Podobną procedurę analizy zróżnicowania poziomu społeczno-gospodarczego przeprowadzono w układzie podregionów UE i Polski. W tym wypadku zestaw wskaźników wyprowadzony na podstawie dostępnych danych w układzie 1089 jednostek NUTS 3 państw członkowskich UE i 44 jednostek NTS 3 w Polsce ogranicza się do 12 cech statystycznych.

Macierz obserwacji $\mathbf{m} \times \mathbf{p}$ ma wymiary 1133 x 12. Na podstawie macierzy danych określono macierz korelacji stopnia 12, z której wyprowadzono wektory charakterystyczne stanowiące podstawę transformacji zmiennych wyjściowych w nowe zmienne - składowe główne.

W dalszej analizie wzięto pod uwagę dwie pierwsze składowe główne, które wyjaśniają 42,9% zmienności ogólnej. Składowa pierwsza V_1 objaśnia 26,1% zmienności ogólnej i wykazuje istotny związek ($r > |0.7071|$) z 2 zmiennymi oryginalnymi (tab. 2). Na podstawie siły związków korelacyjnych składowej pierwszej z zmiennymi oryginalnymi określono ją jako składową poziomu rozwoju gospodarczego. Podregiony (jednostki NUTS 3/NTS 3) o wysokich wartościach wskaźnika PKB na 1 mieszkańca, znacznie powyżej średniej unijnej mają jednocześnie najwyższe wartości składowej V_1 . Są to podregiony odpowiadające dużym aglomeracjom (ryc. 5), m.in. Londyn, Paryż, Frankfurt, Monachium, Kopenhaga, Bruksela, Wiedeń, Luksemburg, Dublin, Sztokholm, Helsinki, Mediolan. Wysoki poziom rozwoju gospodarczego występuje również w innych jednostkach NUTS 3, przede wszystkim w Szwecji, Danii, Niemczech, Wielkiej Brytanii oraz północnych Włoszech. Podregiony o niskich wartościach składowej V_1 charakteryzuje relatywnie niższy poziom rozwoju gospodarczego i wskaźnik PKB na 1 mieszkańca znacznie niższy niż wartość średniej unijnej. Do tej kategorii obszarów należą wszystkie podregiony w Polsce oraz większość w Grecji, Hiszpanii oraz południowych Włoszech.

Druga składowa V_2 wyjaśnia 16,8% zmienności ogólnej cech wyjściowych i wykazuje istotny związek z 1 zmienną oryginalną –

wskaźnikiem urodzeń w ‰o (tab. 2). W konsekwencji interpretuje się ją jako składową rozwoju demograficznego. Te jednostki NUTS 3 i NTS 3, w których obserwuje się relatywnie wysoki poziom urodzeń, cechują także wysokie wartości drugiej składowej głównej. Obejmują one m.in.: całe terytorium Irlandii i Polski (z wyjątkiem podregionu łódzkiego, miasta Łodzi i miasta Warszawy), większość krajów Beneluksu oraz południową Hiszpanię, Włochy i Grecję (ryc. 6). Ujemne wartości składowej V_2 odpowiadają tym podregionom, w których obserwuje się niskie wartości wskaźnika urodzeń. Dominują one w Niemczech, Austrii, Portugalii i Szwecji. Występują również w skupiskach w południowej Francji, północnej Hiszpanii, w północnej Wielkiej Brytanii oraz południowej Finlandii.

Zróżnicowanie regionalne poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego a obszary problemowe

Porównując wyniki przeprowadzonej analizy zróżnicowania regionalnego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zasięgu terytorialnego obszarów problemowych w układzie jednostek NUTS 2 i NUTS 3 państw członkowskich UE uzyskano dużą zbieżność tych dwóch rozkładów.

Wśród 56 regionów problemowych Celu 1 84,0% stanowią jednostki NUTS 2 o niezrównoważonym i nieelastycznym rynku pracy. Większość z nich wykazuje również cechy starości demograficznej. Tym samym można stwierdzić, że obszary problemowe Celu 1 w dużym stopniu odpowiadają regionom europejskim wykazującym negatywne cechy rozwoju społeczno-gospodarczego. Pewnym wyjątkiem są północne regiony

Szwecji i Finlandii, ale trzeba pamiętać, że do obszarów problemowych zakwalifikowano je ze względu na niską gęstość zaludnienia, a nie niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego.

Znaczne zróżnicowanie zależności między rozkładem obszarów problemowych a charakterem struktury społeczno-gospodarczej występuje na poziomie jednostek NUTS 3. Przemysłowe obszary problemowe Celu 2 odpowiadają jednostkom o zróżnicowanym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zróżnicowanym tendencjom rozwoju demograficznego. Rolnicze obszary problemowe Celu 2 to w większości obszary o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego (79,0% tego rodzaju obszarów problemowych) i niskich wartościach wskaźnika urodzeń (62,0%). Blisko 75,0% wszystkich miejskich obszarów problemowych Celu 2 wykazuje relatywnie niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego oraz negatywne tendencje demograficzne. Obszary problemowe Celu 2 zależne od rybołówstwa - to jednostki NUTS 3 o zróżnicowanym stanie analizowanych cech społeczno-gospodarczych. Podobny brak wyraźnych zależności dotyczy innych obszarów problemowych Celu 2.

Wyniki analizy regionalnego zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego potwierdzają bardzo sytuację polskich regionów i podregionów na tle regionów europejskich. W układzie jednostek NUTS 2/NTS 2 (województw) wszystkie polskie regiony spełniają kryteria obszarów problemowych Celu 1 unijnej polityki regionalnej. Jednocześnie odznaczają się one najbardziej nie zrównoważonym i mało elastycznym rynkiem pracy o wysokich wartościach stopy bezrobocia, dużym udziale bezrobotnych w wieku do 25 lat i najniższym wśród regionów europejskich

udziale osób zatrudnionych w niepełnym wymiarze. Pod tym względem sytuacja w polskich województwach jest podobna do stanu obserwowanego w większości regionów Hiszpanii, Grecji i południowych Włoch. Należy jednak podkreślić, że w przeciwieństwie do tych obszarów Europy polskie województwa wykazują cechy młodości demograficznej, co z pewnością stanowi korzystny czynnik dalszego rozwoju, w tym zmian na rynku pracy. Tendencje demograficzne obserwowane w Europie, a wskazujące na szybko postępujący proces starzenia się społeczeństw UE, w bliskiej perspektywie doprowadzą do braku siły roboczej oraz znacznego obciążenia demograficznego w tych krajach. Ten proces nie zachodzi jeszcze na taką skalę w naszym kraju. Tym samym polskie regiony mają szansę stać się w najbliższym okresie zapleczem siły roboczej dla państw UE, co może jednocześnie poprawić sytuację na polskim rynku pracy.

Bardzo podobne zależności obserwuje się w układzie jednostek NUTS 3/ NTS 3 (podregionów). Większość polskich podregionów spełnia obecnie kryteria stawiane przez Komisję Europejską obszarom problemowym Celu 2 i w przypadku nie objęcia wsparciem w ramach Celu 1 będzie miała możliwość ubiegania się o środki Funduszy Strukturalnych. Również na tym poziomie polskie podregiony różnią się znacząco od unijnych. Poziom rozwoju gospodarczego mierzony wskaźnikiem PKB na 1 mieszkańca jest znacznie niższy od obserwowanego w jednostkach NUTS państw członkowskich. Wartość tego wskaźnika nie przekracza 30,0% średniej unijnej. Wyjątek stanowią podregiony miejskie, np. miasta Warszawy (PKB na 1 mieszkańca na poziomie 60,0% średniej unijnej). Podobnie niski poziom rozwoju gospodarczego charakteryzuje

jedynie pojedyncze jednostki NUTS 3 Grecji, np. Evrytanię. Pozostałe najslabiej rozwinięte podregiony Europy występujące w Hiszpanii, południowych Włoszech i Grecji legitymują się wskaźnikiem powyżej 50,0% średniej unijnej. Polskie podregiony mają natomiast podobnie jak województwa, lepszą sytuację demograficzną (wskaźniki urodzeń jedne z najwyższych w Europie).

Mając na uwadze fakt, że wszystkie polskie województwa spełniają kryteria obszarów problemowych Celu 1 oraz że większość polskich podregionów mogłaby być zaliczona do obszarów problemowych Celu 2 można stwierdzić, iż stosowane w obecnym okresie programowania 2000-2006 kryteria wyznaczania obszarów problemowych w UE adekwatnie odzwierciedlają ich strukturę społeczno-gospodarczą. Niskie wartości wskaźnika PKB na 1 mieszkańca, wysoki poziom bezrobocia, w tym bezrobocia długotrwałego, znaczny udział zatrudnionych w przemyśle i bardzo wysoki w rolnictwie oraz zmiany stanu zatrudnienia - to te cechy, które z jednej strony wykorzystywane są przez Komisję Europejską przy wyznaczaniu obszarów problemowych, a z drugiej strony charakteryzują województwa i podregiony o najniższym poziomie rozwoju i problemach strukturalnych. Tak duży zakres wsparcia obejmujący całe terytorium Polski wynika z różnic w poziomie rozwoju Europy Zachodniej i Europy Środkowo-Wschodniej. Przyjęte za wzorzec wartości wskaźników-kryteriów w UE liczącej 15 członków nie uwzględniają tych różnic. Przyjęcie do Wspólnot nowych 10 państw z Europy Środkowo-Wschodniej w sposób naturalny obniży wartości średnich unijnych. Należy jednak założyć, że niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego polskich

regionów będzie nadal podstawą traktowania całego terytorium Polski jako obszaru problemowego unijnej polityki regionalnej.

Wnioski

Wyniki przeprowadzonej analizy pozwalają stwierdzić, że znaczna liczba regionów Wspólnot, w której zamieszkuje blisko połowa jej mieszkańców ma możliwość uzyskania wsparcia z Funduszy Strukturalnych. Obszary problemowe Celu 1 obejmują słabiej rozwiniętą Europę Południową, Irlandię, wschodnie „landy” Niemiec oraz słabo zaludnione obszary państw skandynawskich. Obszary problemowe Celu 2 pełnią rolę uzupełniającą w stosunku do poprzednich i występują we wszystkich państwach członkowskich z wyjątkiem Grecji, Irlandii i Portugalii – objętych w całości wsparciem w ramach Celu 1.

Stosując aktualne kryteria wyznaczania obszarów problemowych unijnej polityki regionalnej, ze względu na różnice poziomu rozwoju gospodarczego między Polską a krajami członkowskimi, wszystkie polskie regiony spełniają kryteria Celu 1. Również wszystkie podregiony z wyjątkiem miasta Warszawy, Krakowa, Wrocławia i Poznania spełniają kryteria przemysłowych lub rolniczych obszarów problemowych Celu 2. Tym samym w sytuacji nie objęcia całego obszaru Polski wsparciem w ramach Celu 1 regiony o relatywnie najwyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce będą mogły korzystać ze wsparcia na poziomie podregionów w ramach Celu 2.

Na tle regionów UE polskie województwa i podregiony należą do najslabiej rozwiniętych. Na poziomie regionów ich sytuacja odpowiada najslabiej rozwiniętym regionom Portugalii, Hiszpanii, Grecji i południowych Włoch z tą jednak różnicą, że polskie województwa mają korzystniejszą strukturą demograficzną. Większe dysproporcje występują na poziomie jednostek NUTS 3 / NTS 3. Polskie podregiony w porównaniu do jednostek NUTS 3 w państwach członkowskich Unii - to obszary zacofane, których poziom PKB na 1 mieszkańca nie przekracza 30,0% średniej unijnej (z wyjątkiem Warszawy, Krakowa, Poznania i Wrocławia). Tak niski poziom rozwoju spotyka się jedynie w pojedynczych jednostkach NUTS 3 w Portugalii, Grecji i Hiszpanii.

Należy pamiętać, że moment akcesji naszego kraju do UE zbiega się z trwającą obecnie na forum Komisji Europejskiej dyskusją nad reformą unijnej polityki regionalnej. Ze względu na wzrastające w wyniku planowanego poszerzenia Wspólnot o dziesięć nowych państw obciążenia unijnego budżetu należy oczekiwać, że reforma ta będzie zmierzała w kierunku zaostrzenia kryteriów, jakie będą miały spełniać obszary problemowe. Już obecnie za priorytetowe w kolejnym okresie programowania 2007-2013 uważa się następujące działania (Second Progress Report on the Economic..., 2003):

- koncentracja wsparcia w najmniej rozwiniętych regionach Wspólnot, a zwłaszcza w regionach nowych państw członkowskich;
- dobór właściwych kryteriów statystycznych wyznaczania obszarów problemowych (przy pozostawieniu wskaźnika PKB na 1 mieszkańca jako podstawowego). Nowy system wskaźników powinien lepiej

identyfikować wewnątrzregionalne zróżnicowanie społeczno-gospodarcze, uwzględniając aktualne przemiany gospodarki europejskiej (Tym i inni, 1998): (1) uwarunkowania demograficzne, (2) zmiany struktury gospodarki i rolę w niej sektora high-tech oraz działalności badawczo-rozwojowej, (3) segmentację rynku pracy determinującą strukturę bezrobotnych, (4) zróżnicowanie poziomu i warunków życia ludności;

- rozróżnienie następujących typów regionów przyszłej Unii Europejskiej, w których przewiduje się zróżnicowane działania w ramach unijnej polityki regionalnej:
 - o regiony spełniające kryteria obszarów problemowych obecnego Celu 1,
 - o regiony, które w wyniku poszerzenia UE utraciły wsparcie w ramach obecnego Celu 1,
 - o regiony objęte wsparciem na podstawie dodatkowych uregulowań, np. regiony zamorskie Francji, słabo zaludnione obszary Austrii, Finlandii i Szwecji,
 - o pozostałe regiony nie spełniające kryteriów obszarów problemowych;
- określenie wielkości granicznej transferów środków unijnych do budżetów państw członkowskich (obecnie 4,0% PKB, planuje się podwyższenie tej wartości do 4,5% PKB).

Od ostatecznych wyników toczącej się dyskusji i wdrożenia po roku 2007 nowych zasad polityki regionalnej w Unii Europejskiej zależy faktyczna

wielkość wsparcia z Funduszy Strukturalnych dla polskich obszarów problemowych.

PIŚMIENNICTWO

- Amin A., 1999, *An Institutionalist Perspective on Regional Economic Development*, International Journal of Urban and Regional Research, 23, 2, s. 365-378.
- Bachtler J., Turok I. (red.), 1997, *The Coherence of EU Regional Policy: Contrasting Perspectives on the Structural Funds*, Jessica Kingsley, London.
- Bański J., 1999. *Teoria i kierunki badań obszarów problemowych w Polsce*, Przegląd Geograficzny, 71, 4, s. 401- 416.
- , 2001, *Problems Areas in Poland's Agriculture*, Geographia Polonica, 74, 1, s. 47-64.
- Beutel J., 2002, *The Economic Impact of Objective 1 Interventions for the Period 2000 – 2006*, Final Report to the Directorate-General for Regional Policies, European Commission, May 2002, Konstanz, Germany.
- Borkowski J., 2002, *Perspektywa członkostwa Polski w unii Europejskiej. Regiony polskie i innych państw kandydujących a spójność ekonomiczna i społeczna Unii Europejskiej*, Studia Europejskie, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, 3 (23), s. 155-162.

Churski P., 2002, *Problem Areas and Support Areas in Polish Regional Policy*, [w:] B.Miszewska, M.Furmankiewicz, (red.) Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych. Rozwój regionalny i lokalny a procesy globalizacji, 6, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Geograficzny, Zakład Geografii Społecznej i Ekonomicznej, Zakład Zagospodarowania Przestrzennego, Wrocław, s. 75-99.

Commission Decision of 1 July 1999 Drawing up the List of Regions Covered by Objective 1 of the Structural Funds for the Period 2000 to 2006, 1999, 1999/502/EC, (notified under document number C (1999) 1770), Official Journal of the European Communities, Luxembourg.

Council Regulation (EC) No 1260/1999 of 21 June 1999 Laying Down General Provisions of the Structural Funds, 1999, Official Journal of the European Communities, Luxembourg.

Documentation NUTS 3 areas, EU, EFTA & CEC, Version 01.01.2002, 2002, GEODAN IT BV, Amsterdam.

The Financing of EU Structural Policy in the Context of Enlargement of The EU, 2002, Interdepartmental Policy Study (IBO), Brussels.

First Cohesion Report. 1996, European Commission, Brussels.

First Progress Report on Economic and Social Cohesion. Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory, 2002, Commission Communication, Commission of the European Communities, COM (2002) 46 final, Brussels.

General Report on the Activities of the European Union 2001, 2002,
European Commission, Brussels – Luxembourg.

Jouen M., 2001, *How to Enhance Economic and Social Cohesion in Europe after 2006 ?* Groupement D'Etudes et de Recherches, Notre Europe, Brussels.

Kulikowski R., 1987, *Geografia rolnictwa w pracach nad planem przestrzennego zagospodarowania kraju do 2000 r.*, Przegląd Geograficzny, 58, 4, s. 603-609.

- , 1992, *Obszary problemowe rolnictwa w Polsce*, [w:] Wybrane zagadnienia obszarów wiejskich, Biuletyn KPZK PAN, 158, s. 23-40.

Maile I., 2002, *The Design of EU after Enlargement: Customs Union or Common Market with New Members*, Journal of Economic Integration, 17, 2, June 2002, Center for International Economics, Sejong Institution, s. 243-261.

Manzocchi S. (red.), 2002, *The Economics of Enlargement*, Rivista di Politica Economia, Seria III, I – II, Rome.

Maura A., 2002, *Developing European Regions ? : Comparative Governance, Policy Networks and European Integration*, Ashgate, Burlington.

Moussis N., 2002, *Guide to European Policies*, European Study Service, Rixensart.

NUTS – Statistical Regions of Europe, 2002, http://europa.eu.int/comm/eurostat/ramon/nuts/home_regions_en.html.

Official Journal of the European Communities, 1999, Luxembourg.

- Official Journal of the European Communities*, 2000, Luxembourg.
- Paraskevopoulos Ch.J., 2001., *Interpreting Convergence in the European Union: Patterns of Collective Action, Social Learning and Europeanization*. Basingstoke. Palgrave.
- Regions Yearbook of EU 2001*, 2002, EUROSTAT, Brussels.
- Tym i inni, 1998, *EU Structural Policy Indicators for the Identification of Problem Regions*, European Parliament, Directorate General for Research, Working Paper, Regional Policy Series, REGI 104 EN, Luxembourg.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2000 r. w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)*, Dz.U. nr 58/2000, poz. 685.
- Second Report on Economic and Social Cohesion*, 2001, European Commission, Brussels.
- Second Progress Report on Economic and Social Cohesion. Unity, Solidarity, Diversity for Europe, its People and its Territory*, 2003, Communication from the Commission, Commission of the European Communities, COM 34 final, Brussels.
- Strykiewicz T., 1999, *Adaptacja przestrzenna przemysłu w Polsce w warunkach transformacji*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Tondl G., 2001a, Regional policy, [w:] M.Artis, F.Nixson, (red.), *The Economics of European Union. Policy and Analysis*, Oxford University Press, Oxford.
- , 2001b, *Convergence after Divergence ? : Regional Growth in Europe*. Verlag, Wien - New York.

Weise Ch., Bachtler J., Downes R., McMaster I., Toepel K., 2001, *The Impact of EU Enlargement on Cohesion. Final Report*, German Institute for Economic Research, European Policies Research Centre, European Commission Tender No. PO/00- 1/RegioA4, Berlin - Glasgow.

Yin L., Zestos G.K., Michelis L., 2003, *Economic Convergence in the European Union*, Journal of Economic Integration, 18, 1, March 2003, Center for International Economics, Sejong Institution, s. 188- 213.

[wpłynęło: wrzesień 2003 r. ; poprawiono: styczeń 2004 r.]

PRZYPISY

* Praca stanowi efekt realizacji projektu badawczego KBN 3 PO4E 018 23 pt. *Obszary problemowe w Polsce w aspekcie celów polityki regionalnej Unii Europejskiej.*

¹ Uznając wagę problemu przyszłości polityki regionalnej w nowej rozszerzonej Unii Europejskiej, Komisja Europejska rozpoczęła bardzo intensywne konsultacje, których efektem ma być projekt obejmujący cele, zadania i zasady nowej wspólnotowej polityki regionalnej w latach 2007-2013. Jego podstawy zawierają Pierwszy i Drugi Raport w sprawie Postępów Ekonomicznej i Społecznej Spójności (First Progress Report..., 2002; Second Progress Report..., 2003) oraz inne opracowania, np. Ch.Weise., i inni, 2001; M.Jouen, 2001; The Financing of EU Structural Policy in the Context of Enlargement of the EU, 2002.

² Nomenklatura Statystycznych Jednostek Terytorialnych (od francuskiego zwrotu: la nomenclature des unites territoriales statistiques) używana powszechnie w unijnej polityce regionalnej od 1988 roku obejmuje trzy poziomy regionalne: NUTS 1 (77 jednostek w państwach członkowskich UE), NUTS 2 (207 jednostek), NUTS 3 (1089 jednostek) oraz dwa poziomy lokalne: NUTS 4 (1074 jednostki) oraz NUTS 5 (98 433 jednostki) (Documentation NUTS 3 areas, 2002; NUTS – Statistical Regions of Europa, 2002).

³ Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych wprowadzona w Polsce 2000r. obejmuje pięć poziomów: NTS 1 – cały kraj, NTS 2 – 16 województw, NTS 3 – 44 podregiony, NTS 4 – 373 powiaty, NTS 5 – 2 489 gminy (Dz.U. nr 58/2000, poz. 685).

Tabela 1. Istotne statystycznie wartości współczynników korelacji zmiennych oryginalnych z wartościami dwóch pierwszych składowych głównych (w układzie jednostek NUTS 2)

Statistically significant coefficients of correlation between the original variables and the values of the first two principal components >by NUTS 2 units<

Lp.	Wskaźniki ¹	współczynnik korelacji Pearsona r	
		V ₁	V ₂
DEMOGRAFIA			
1.	Udział kobiet w liczbie ludności ogółem (%)		
2.	Udział ludności w wieku do 15 lat w liczbie ludności ogółem (%)		-0,8879
3.	Udział ludności w wieku powyżej 65 lat w liczbie ludności ogółem (%)		0,7861
4.	Wskaźnik urodzeń (‰)		
5.	Wskaźnik zgonów (‰)		
6.	Saldo migracji (‰)		
7.	Gęstość zaludnienia (osób na 1 km ²)		
RYNEK PRACY			
8.	Wskaźnik aktywności zawodowej ogółem (%)		
9.	Wskaźnik aktywności zawodowej ludności w wieku 65 lat i więcej (%)		
10.	Udział kobiet w ludności aktywnej zawodowo (%)		
11.	Udział zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy w liczbie ludności aktywnej zawodowo (%)	-0,7759	
12.	Stopa bezrobocia (%)	0,7890	
13.	Zmiana liczby bezrobotnych (04.1999-04.2000)		
14.	Stopa bezrobocia kobiet (%)	0,8879	
15.	Udział bezrobotnych w wieku do 25 lat w liczbie bezrobotnych ogółem (%)	0,8122	
16.	Udział długotrwale bezrobotnych w liczbie bezrobotnych ogółem (%)		
GOSPODARKA			
17.	Udział zatrudnionych w rolnictwie, leśnictwie i rybołówstwie w liczbie zatrudnionych ogółem (%)		
18.	Udział zatrudnionych w przemyśle w liczbie zatrudnionych ogółem (%)		
19.	Udział zatrudnionych w usługach w liczbie zatrudnionych ogółem (%)		
20.	Udział użytków rolnych w powierzchni ogółem (%)		
21.	Udział gruntów ornych w powierzchni ogółem (%)		
22.	Zbiory zbóż (w tonach z 1ha)		
23.	Zbiory ziemniaków (w tonach z 1ha)		
24.	Pogłowie bydła (w sztukach na 100ha użytków rolnych)		
25.	Pogłowie trzody chlewnej (w sztukach na 100ha użytków rolnych)		
26.	Wskaźnik PKB na 1 mieszkańca w EURO (% średniej Unii Europejskiej)	-0,8387	
27.	Wskaźnik PKB na 1 mieszkańca - parytet siły nabywczej (EURO)	-0,7310	

Źródło: REGIO DATABASE – EUROSTAT NewCronos – 2002.
Obliczenia własne.

¹ Wskaźniki 7, 20-25 odnoszą się do stanu w dniu 31 grudnia 1999r. Wskaźniki 12-15 odnoszą się do stanu w dniu 30 kwietnia 2000r. Wskaźniki 26-27 odnoszą się do stanu w dniu 31 grudnia 2000r. Wskaźniki 1-6, 8, 10-11 odnoszą się do stanu w dniu 30 czerwca 2001r. Wskaźniki 9, 16-19 odnoszą się do stanu w dniu 31 grudnia 2001r.

Tabela 2. Istotne statystycznie wartości współczynników korelacji zmiennych oryginalnych z wartościami dwóch pierwszych składowych głównych (w układzie jednostek NUTS 3)

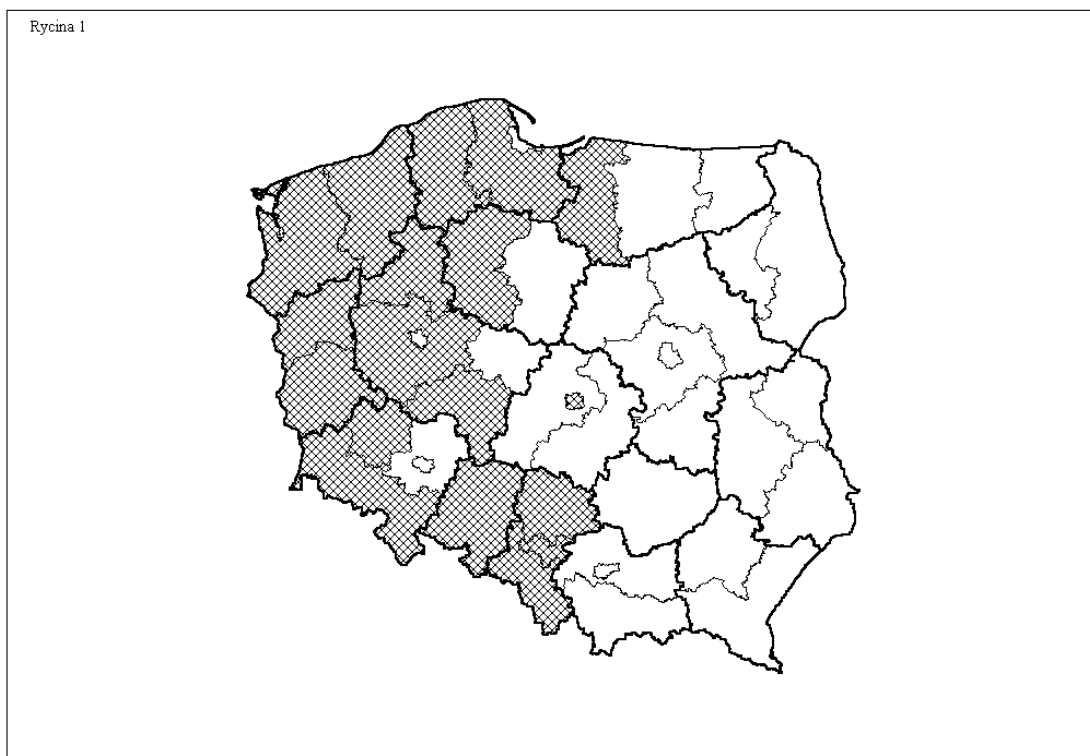
Statistically significant coefficients of correlation between the original variables and the values of the first two principal components >by NUTS 3 units<

Lp.	Wskaźniki ²	współczynnik korelacji Pearsona <i>r</i>	
		V ₁	V ₂
1.	Gęstość zaludnienia (osób na 1 km ²)		
2.	Udział kobiet w liczbie ludności ogółem (%)		
3.	Wskaźnik urodzeń (‰)		0,8008
4.	Wskaźnik zgonów (‰)		
5.	Udział ludności aktywnej zawodowo w liczbie ludności ogółem (%)		
6.	Udział kobiet w ludności aktywnej zawodowo (%)		
7.	Udział ludności w wieku do 24 lat w liczbie ludności aktywnej zawodowo ogółem (%)		
8.	Stopa bezrobocia (%)		
9.	Udział kobiet w liczbie bezrobotnych ogółem (%)		
10.	Udział bezrobotnych w wieku do 25 lat w liczbie bezrobotnych ogółem (%)		
11.	Wskaźnik PKB na 1 mieszkańca w EURO (w % średniej Unii Europejskiej)	0,9231	
12.	Wskaźnik PKB na 1 mieszkańca - parytet siły nabywczej (EURO)	0,8662	

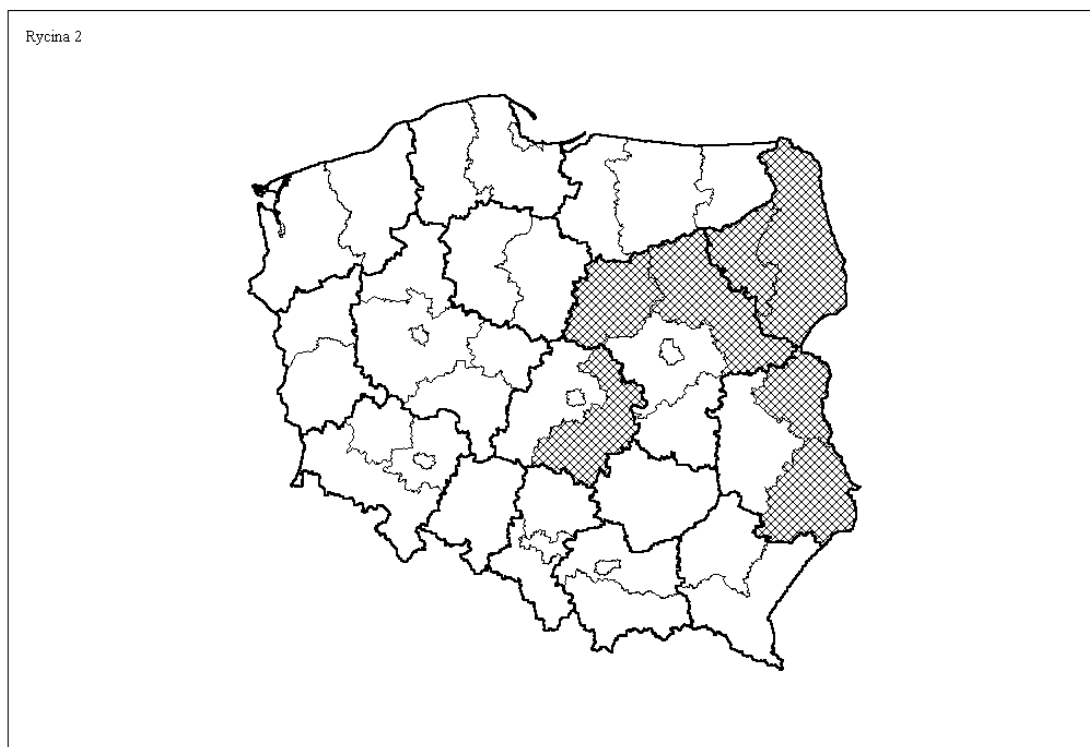
Źródła: REGIO DATABASE – EUROSTAT NewCronos – 2002.
Obliczenia własne.

² Wskaźniki 1-5 odnoszą się do stanu w dniu 31 grudnia 1999r. Wskaźniki 6-10 odnoszą się do stanu w dniu 31 grudnia 2001r. Wskaźniki 11-12 odnoszą się do stanu w dniu 31 grudnia 2000r.

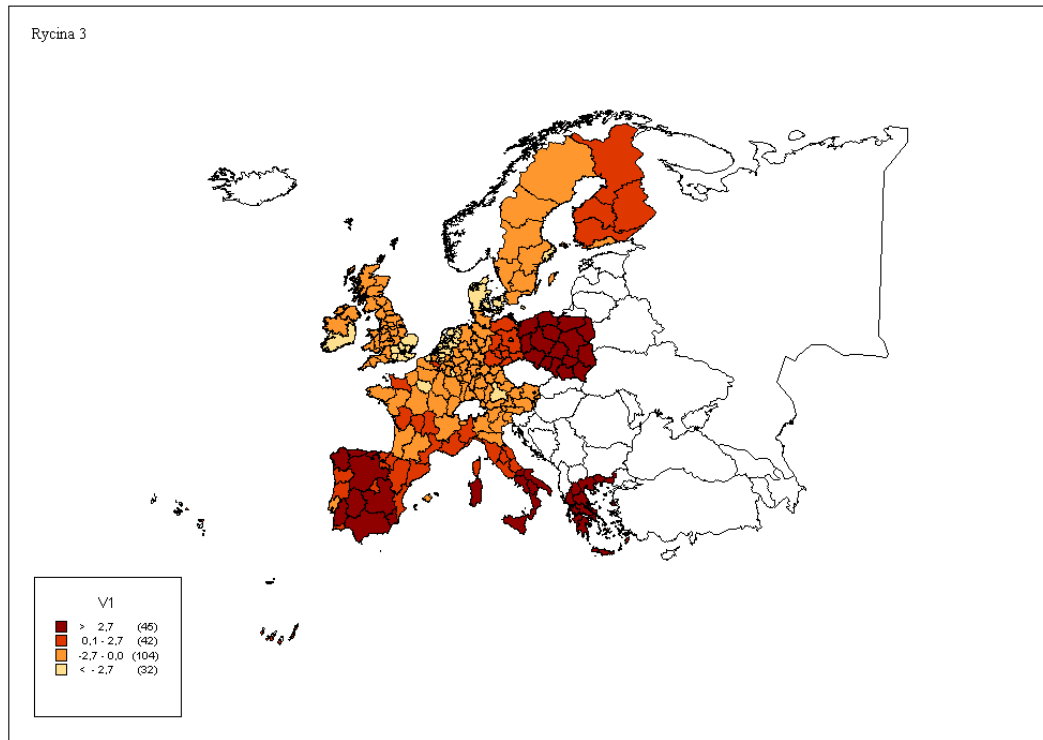
Rycina 1. Obszary problemowe Celu 2 – obszary przemysłowe
Objective 2 problem areas - industrial areas

Rycina 2. Obszary problemowe Celu 2 w układzie jednostek NTS 3 –
obszary rolnicze (układ I)
Objective 2 problem areas by NTS 3 units - agricultural areas
(pattern I)

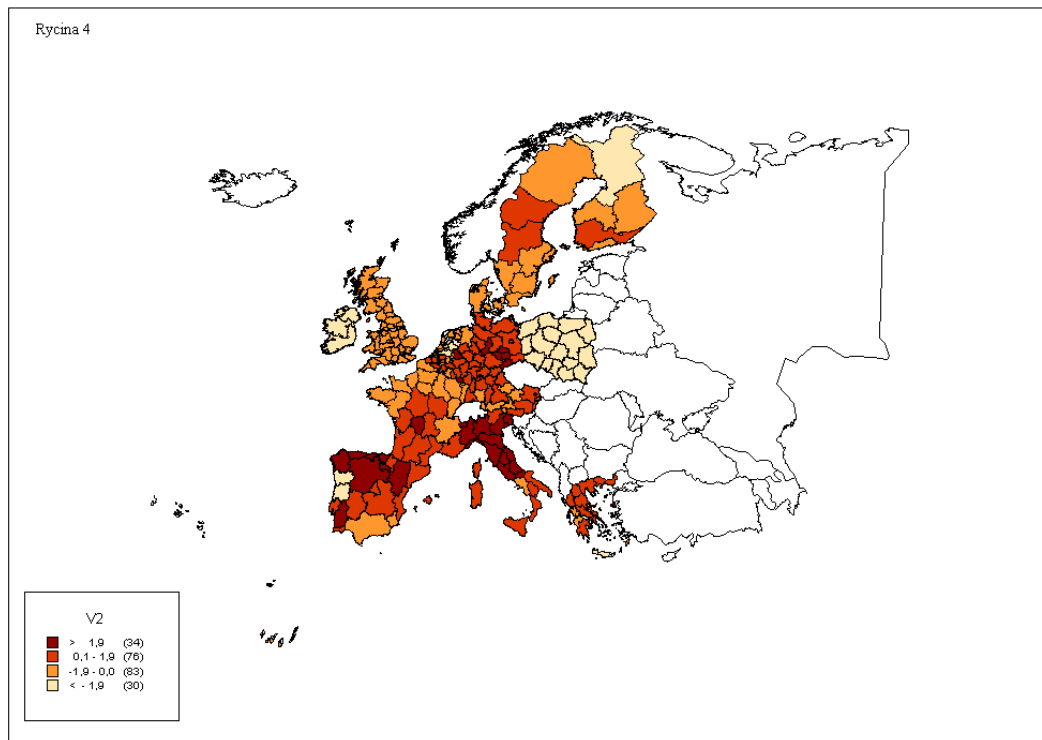

Rycina 3. Rozkład przestrzenny wartości I składowej głównej –
niezrównoważony rynek pracy
Spatial distribution of values of the first principal component -
imbalance on the labour market

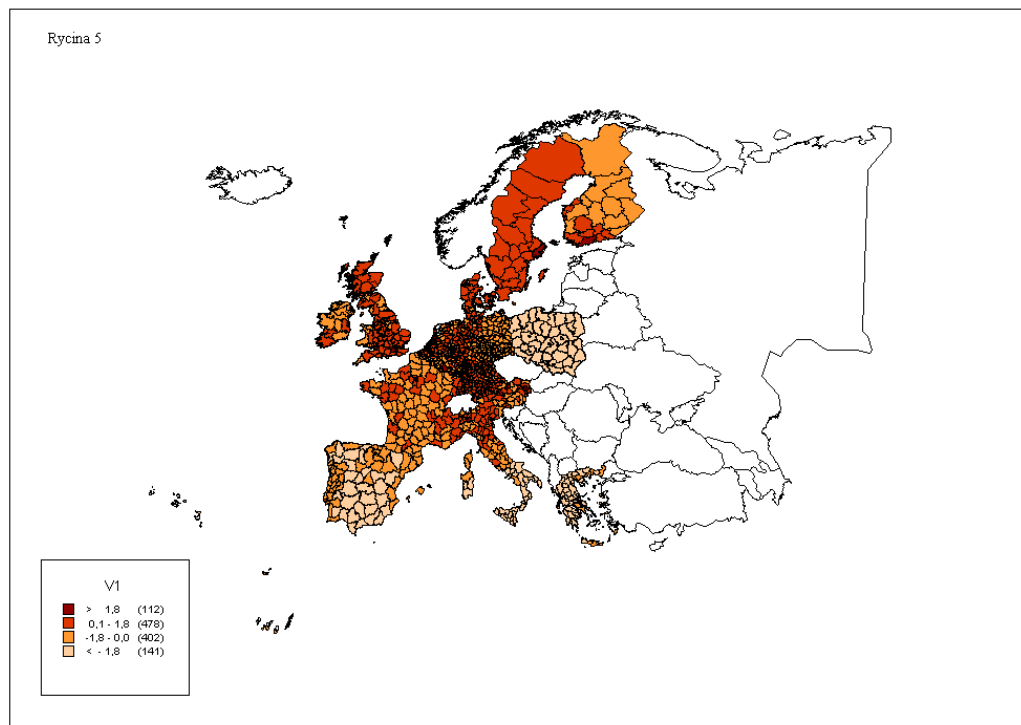
Źródło: REGIO DATABASE. Eurostat NewCronos. 2002. Obliczenia własne.

Rycina 4. Rozkład przestrzenny wartości II składowej głównej – starość demograficzna
Spatial distribution of values of the second principal component - demographic old age

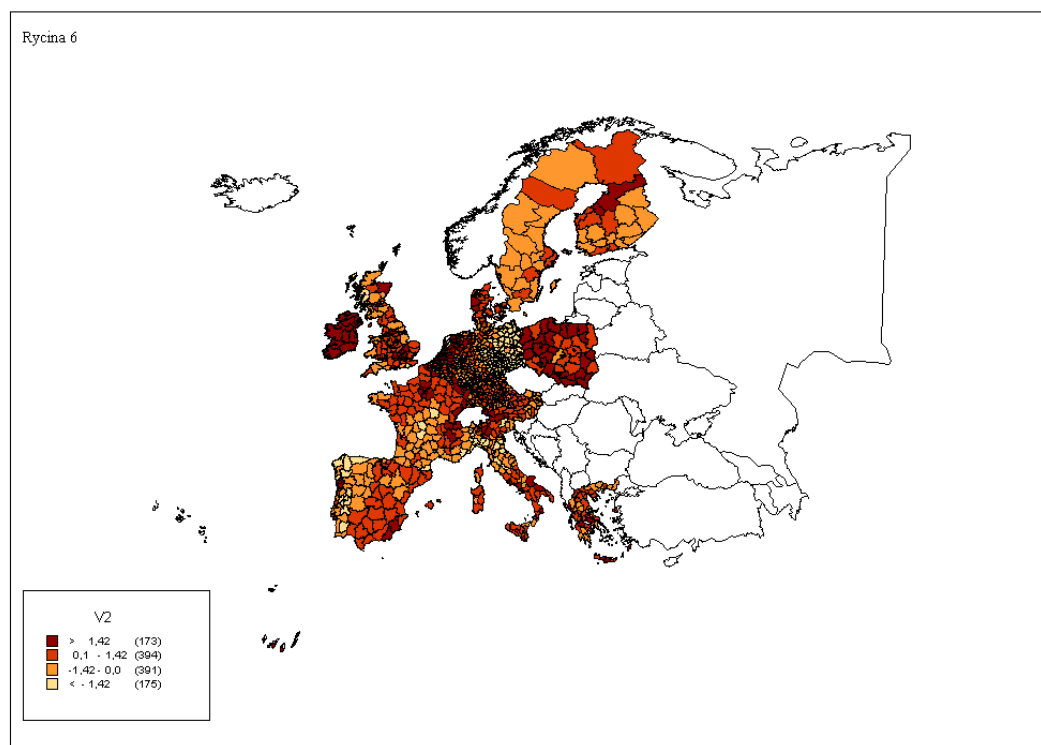
Źródło: REGIO DATABASE. Eurostat NewCronos. 2002. Obliczenia własne.

Rycina 5. Rozkład przestrzenny wartości I składowej głównej – poziom rozwoju gospodarczego
Spatial distribution of values of the first principal component - level of socio-economic development

Źródło: REGIO DATABASE. Eurostat NewCronos. 2002. Obliczenia własne.

Rycina 6. Rozkład przestrzenny wartości II składowej głównej – rozwój demograficzny
Spatial distribution of values of the second principal component - demographic development

Źródło: REGIO DATABASE. Eurostat NewCronos. 2002. Obliczenia własne.